

Nr 137

Av herr Hedlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Bidrag för anordnande av skolmåltider, m. m.

(Lika lydande med motion nr 94 i Första kammaren)

Särskilt på skolans område har kostnadsfördelningen mellan stat och kommun under senare år förändrats på ett för kommunerna mycket ofördelaktigt sätt. Såväl absolut som relativt har kommunernas kostnader för det obligatoriska skolväsendet sålunda ökat kraftigt. På grund av den mellan kommunerna mycket starkt varierande skattekraften, räknad t. ex. i antalet skattekronor per invånare, har detta dessutom lett till en kraftigt varierande utdebitering för skoländamål mellan olika kommuner.

För det obligatoriska skolväsendet torde kommunernas utdebitering f. n. variera mellan ca 1 och 6 kr. per skattekrona. Mellan landskommuner och städer var motsvarande skillnad 1958 enligt skolberedningens beräkningar 1: 50—3: 25 kr. per skattekrona. En bidragande orsak till denna stora skillnad är vidare att statsbidragen på skolans område under perioden 1949—1958 sjunkit med ca 10 procent för landskommunerna, medan den för de jämförelsevis mera skattekraftiga städerna ökat med ca 3 procent.

Belysande är t. ex. utvecklingen beträffande statsbidragen till skolbyggnader. Dessa har under den ovan nämnda perioden sjunkit från i genomsnitt 50 procent till för närvarande något över 35 procent. Därvid är dock att märka, att hela denna höjning av kommunkostnaderna (vilken i förhållande till den i årets statsverksproposition beräknade investeringsvolymen kan uppskattas till drygt 50 milj. kr.) fått bäras av de skattesvaga kommunerna. Minskningen har nämligen helt gått ut över den skatteunderlagsdifferentierade delen av statsbidraget. Ifrågavarande statsbidragsregler förutsätter en hälftindelning av kostnaderna mellan stat och kommun vid 11—15 skattekronor per invånare, medan genomsnittsskattekraften nu är uppe i 47: 63 skattekronor per invånare. Genom penningvärdets fall är sålunda endast ett fåtal kommuner i dag berättigade till ett på grund av låg skattekraft högre statsbidrag med påföljd att kommunernas del av skolbyggnadskostnaderna på skattsedeln blir två till tre gånger så höga för invånarna i de skattesvaga kommunerna som för invånarna i kommuner med högre skattekraft. Relativt har nämligen förändringarna i skattekraft snarare ökat än minskat.

Bihang till riksdagens protokoll 1962, 4 saml. Nr 137—146

För en så väsentlig samhällsangelägenhet som den grundläggande skolutbildningen kan med rätta hävdas, att den skall kunna tillhandahållas alla och till ungefär lika skattekostnader i alla delar av landet. Under inga omständigheter kan nuvarande höga kommunala utdebiteringsskillnader accepteras.

Flertalet av statsbidragen på skolans område kan förutsättas bli prövade av 1958 års skatteutjämningskommitté. Denna beräknas dock inte kunna avsluta sitt arbete tidigare än att dess förslag kan behandlas först vid 1964 års riksdag. Innan därigenom föranledda förbättringar kan träda i kraft skall emellertid en betydande del av grundskolans uppbyggnadsprogram vara genomfört. Under förutsättning att de skattesvaga kommunerna skall genomföra grundskolan i samma takt som andra kommuner, kommer detta att innebära att de redan nu stora skillnaderna i kommunal utdebitering mellan olika kommuner under de närmaste åren kommer att bli ännu större, förmodligen av storleksordningen 2—8 å 10 kr. per skattekrona redan inom 2—3 år. I sammanhanget bör även erinras om att den redan vid fjolåret aviserade höjningen av skattelindringsbidraget inte löser detta problem, t. ex. i de kommuner som har höga kostnader för skola och andra av statsmakterna beslutade åtgärder, men vilka genom en i övrigt försiktig kommunal hushållning och ofta genom eftersättande av andra kommunala utgiftsbehov har en relativt ordinär kommunal utdebitering. I avvaktan på 1958 års skatteutjämningskommittés översyn av hithörande problem torde alltså tillfälliga bidragshöjningar på olika områden vara i hög grad nödvändiga. Krav på sådana bidragshöjningar har f. ö. framförts från riksdagens sida under senare år, dock utan att heller i årets statsverksproposition ha blivit tillgodosedda.

Bidrag till skolbyggnader

Frågan om det bl. a. på grund av grundskolans genomförande ökade investeringsbehovet för det allmänna skolväsendet torde komma att tas upp i särskild proposition och därmed bli behandlad i annat sammanhang. Redan nu torde emellertid kunna konstateras att Kungl. Maj:t inte synes avse att föreslå ett återställande av tidigare beslutad kostnadsfördelning mellan stat och kommun, d. v. s. att bidragens skatteutjämningsseffekt återinförs. Vid den bättre konjunkturöverblick som bör kunna göras när denna fråga behandlas måste förutsättas att man allvarligt även överväger möjligheterna att införa en sådan höjning av skolbyggnadsbidragen att tidigare kostnadsrelationer återställs, vilket är en nödvändig förutsättning för att de skattesvaga kommunerna i samma takt som andra kommuner skall kunna genomföra grundskolan. I avvaktan på den proposition som tar upp frågan om bidraget till skolbyggnader torde mera preciserade krav från vårt håll kunna anstå.

Bidrag till anordnande av skolmåltider

Statens kostnadsandel av skolmåltiderna har sedan 1948 minskat från ca 70 till ca 15 procent. Denna minskning har till en betydande del gått ut över bidragets skatteutjämnande effekt, innebärande alltså att de skatte-svaga kommunernas kostnadsandel stigit förhållandevis mer än andra kommuners. Sammanlagt har kommunernas kostnader för skolmåltiderna stigit från 6,7 milj. kr. 1948 till uppskattningsvis 150 milj. kr. 1960. På grund av den stora skillnaden i skatteunderlag mellan landets kommuner har således de ökade kostnaderna kommit att fördelas mycket ojämnt på landets invånare.

Till följd av de starkt stigande kostnaderna har man redan i några kommuner börjat inskränka på skolmåltidsverksamheten, och liknande inskränkningar diskuteras i ytterligare ett antal kommuner. För de kommuner som ännu inte infört skolmåltidsverksamhet kan den försämrade kostnadsfördelningen förutsättas ha fördröjt ett sådant införande, vilket från allmän synpunkt måste beklagas. Mot bakgrund av de för kommunerna försämrade kostnadsrelationerna har riksdagen under tre år i följd genom skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit angelägenheten av att en höjning av bidraget till skolmåltider genomförs. Till grund för detta krav har legat ett förslag från Sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område (SOU 1958: 37) enligt vilket normalbidragsprocenten skulle höjas till 40.

Skolöverstyrelsen har i anledning av fjolårets riksdagsbeslut i denna fråga närmare utrett kostnaderna för en höjning av skolmåltidsbidraget. Enligt dessa beräkningar skulle en höjning av bidragsprocenten till 40 innebära en förhöjning av statsbidraget med ca 40 milj. kr. Bidraget utgår f. n. med ca 20 milj. kr. Med hänsyn till meddelade sparsamhetsdirektiv anser sig skolöverstyrelsen emellertid inte kunna framlägga förslag om en normalbidragsprocent av 40 utan begränsar sig till att föreslå endast 20 som normalbidragsprocent. Detta skulle för måltider serverade budgetåret 1962/63 innebära en höjning av statsbidraget med 16,5 milj. kr. Dessutom föreslår skolöverstyrelsen vissa höjningar av bidragsunderlaget, vilka kan motiveras av den allmänna kostnadsutvecklingen. De av skolöverstyrelsen föreslagna ändringarna beträffande bidragsunderlaget avser en höjning av detsamma från 70 till 90 öre för varje utspisad ordinär måltid, från 90 öre till 1 kr. vid bespisningsenhet med högst två läraravdelningar samt från 85 öre till 1 krona 25 öre för måltid som serveras elev från annan kommun än skolkommunen. Av de föreslagna höjningarna kommer dock endast en del att belasta 1962/63 års anslag, nämligen den del av bidraget som kan erhållas som förskott, f. n. 40 procent. I årets statsverksproposition har skolöverstyrelsens förslag inte beaktats, utan bidraget föreslås utgå med i stort sett oförändrat belopp, nämligen 20 milj. kr.

Skolöverstyrelsens av sparsamhetsskäl reducerade krav på anslagshöj-

ning för detta ändamål måste sägas stå i strid med riksdagens i fjol gjorda uttalande i denna fråga. Ännu mera otillfredsställande är givetvis att Kungl. Maj:t inte kunnat bifalla ens denna höjning. Mot bakgrund av att man redan nu måste söka motverka de stigande skillnaderna i utdebitering för skoländamål mellan olika kommuner samt av att man även i övrigt söker få en rimligare fördelning av skolkostnaderna mellan stat och kommun anser vi det angeläget att bidraget från och med budgetåret 1962/63 höjs i enlighet med skolöverstyrelsens 40-procentalternativ, inklusive de föreslagna höjningarna av bidragsunderlaget, samt att anslaget därför höjs med 40 milj. kr.

Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

Till kostnaderna för inackordering av sådana elever i folkskolor, fortsättningsskolor och försöksskolor som har lång resväg utgår statsbidrag enligt kungörelsen 1958: 380 med 3: 25 kr. per elev och dag vid inackordering i enskilt hem samt med 3 kr. vid inackordering i elevhem. Bidragsgrunderna som fastställdes 1952 är klart otillräckliga för de extra kostnader inackordering av skolbarn numera medför. Dessutom bör framhållas, att den fortgående befolkningsomflyttningen med indragning av skolor som följd ökar behovet av ett skäligt inackorderingsbidrag.

Skolöverstyrelsen har efter skrivelse från Kungl. Maj:t i anledning av statsutskottets utlåtande år 1961: 8 undersökt den verkliga bruttokostnaden för kommunerna och i anledning därav föreslagit att ifrågavarande bidrag höjs från 3: 25 till 4 kr. resp. från 3 till 3: 70 kr. Kostnaden för en sådan höjning beräknas till ca 375 000 kr., en höjning som Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition dock inte ansett sig böra föreslå.

Särskilt med hänvisning till den i större sammanhang obetydliga anslagshöjning det här skulle bli fråga om samt till den stora betydelse denna höjning ändock har för kommuner med från bl. a. skolsynpunkt besvärliga avståndsförhållanden föreslår vi att ifrågavarande bidrag höjs i enlighet med skolöverstyrelsens förslag.

Bidrag till anordnande av självskjutsar

Efter hemställan från 1960 och 1961 års riksdagar har skolöverstyrelsen resp. år undersökt frågan om bidragsunderlagets för s. k. självskjutsar lämpliga storlek och i anledning därav för budgetåret 1962/63 föreslagit en 90-procentig höjning av bidraget från 40 till 75 öre resp. från 50 till 95 öre per elev och dag. Det högre bidragsbeloppet utgår när skolvägen är längre än 7 km. Kostnaden därför skulle för nästa budgetår kunna beräknas till 110 000 kr. En höjning av detta bidrag, vilken av Kungl. Maj:t avvisats, får i likhet med närmast föregående krav ses som en rättviseåtgärd gentemot de kommuner för vilka avståndsförhållanden och andra faktorer leder till onormalt höga skolkostnader och bör därför enligt vår mening ske i enlighet med skolöverstyrelsens förslag.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen vid behandling av åttonde huvudtiteln måtte

I. besluta att bidrag för anordnande av skolmåltider må utgå i enlighet med vad i motionen anförts, samt

anvisa till *Bidrag för anordnande av skolmåltider* (p. 314) ett förslagsanslag av 60 000 000 kr.;

II. besluta att bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem må utgå med 4 kr. per elev och dag vid inackordering i enskilt hem samt med 3: 70 kr. per elev och dag vid inackordering i elevhem, samt

anvisa till *Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem* (p. 110) för budgetåret 1962/63 ett förslagsanslag av 2 275 000 kr. samt

III. besluta att bidrag till s. k. självskjutsar må utgå med 95 öre per elev och dag, om skolvägen är längre än 7 km, och med 75 öre per elev och dag i övriga fall, samt

anvisa till *Bidrag till anordnande av skolskjutsar* (p. 111) för budgetåret 1962/63 ett förslagsanslag av 56 110 000 kr.

Stockholm den 24 januari 1962

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson
i Sundborn

Nils G. Hansson

Per Svensson
i Stenkyrka

Sven Vigelsbo

S. G. W. Wahlund
